

СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УКРАЇНСЬКИХ ВНЗ

12. Мартишина Н.В. Ценностный компонент творческого потенциала личности педагога. – Педагогика. – 2006. – №3. – С. 48 – 56.
13. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности / А.М. Матюшкин // Вопросы психологии. – 1989. – № 6. – С. 29 – 33.
14. Моляко В.А. Психология творческой деятельности. – К.: Знание УССР, 1978. – 48 с.
15. Москвичева Л.Н. Эстетическое развитие личности и ее творческий потенциал / Л.Н. Москвичева – М.: Знание, 1985. – 64 с.
16. Ньюэл А. Процесс творческого мышления / А. Ньюэл, Дж.С. Шоу, Г.А. Саймон / в кн. Психология мышления. – М., 1965. – С. 500 – 530.
17. Овечкин В.П. Образование в условиях изменяющихся культурно-технологической среды / В.П. Овечкин // Педагогика. – 2005. – №10. – С. 18 – 27.
18. Основные современные концепции творчества и одаренности / Под ред. Д.Б. Богословской. – М.: Молодая Гвардия, 1997. – 416 с.
19. Психология; Словарь / Под ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
20. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. М. Прохоров. – 3-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1985. – 1600 с.
21. Шевченко Г.П. Концептуальна сутність компетентнісного підходу: європейський вимір / Г.П. Шевченко // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: матеріали методологічного семінару. – К.: Педагогічна думка, 2009. – С. 121 – 130.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2014

УДК 378.147:1'29

Оксана Сергеева, кандидат педагогічних наук, доцент Хмельницького національного університету

СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УКРАЇНСЬКИХ ВНЗ

У статті досліджено стан професійної підготовки перекладачів в українських ВНЗ. З'ясовано законодавчо-нормативну базу професійної діяльності перекладачів в Україні, проаналізовано програми українських ВНЗ з підготовки перекладачів і визначено позитивні і негативні сторони професійної підготовки майбутніх перекладачів в Україні.

Ключові слова: перекладач, професійна підготовка, навчальні програми, бакалавр, магістр, компетентність.

Літ. 16.

Оксана Сергеева, кандидат педагогических наук, доцент Хмельницкого национального университета

СОСТОЯНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ПЕРЕВОДЧИКОВ В УКРАИНСКИХ ВУЗах

В статье исследовано состояние профессиональной подготовки переводчиков в украинских вузах. Выявлена законодательно-нормативная база профессиональной деятельности переводчиков в Украине, проанализированы программы украинских вузов по подготовке переводчиков и определены положительные и отрицательные стороны профессиональной подготовки будущих переводчиков в Украине.

Ключевые слова: переводчик, профессиональная подготовка, учебные программы, бакалавр, магистр, компетентность.

Oksana Sergeeva, Ph. D. (Pedagogic), Docent National University, Khmelnytsky

ITEM CONDITION OF PROFESSIONAL TRAINING TRANSLATORS AND INTERPRETERS AT THE UNIVERSITIES OF UKRAINE

The author has analyzed the state of professional training future translators and interpreters at the universities of Ukraine. It was found legislative and regulatory frameworks of professional activities of translators and interpreters in Ukraine. It is shown that there is no National Occupational Standards in Translation and Interpreting in Ukraine. The author has pointed out positive and negative aspects of professional training translators and interpreters at the universities of Ukraine.

Keywords: translator/interpreter, professional training, educational programs, Bachelor, Master, competence.

Постановка проблеми та аналіз досліджень та публікацій. В умовах інтенсифікації і розширення економічних, політичних та культурних зв'язків між державами, коли швидкий розвиток засобів комунікації привів до скорочення відстані між

різними народами, наше суспільство потребує висококваліфікованих, багатопрофільних фахівців зі знанням двох і більше іноземних мов, перекладачів, здатних брати участь у будь-якому міжнародному співробітництві, спрямованому на формування нового ставлення до України в Європі й у світі.

Вітчизняна практика засвідчує, що рівень професійної підготовки перекладачів не відповідає сучасним вимогам держави, інтенсифікованим потребам особистості та роботодавців, з огляду на що нагальною стає проблема досягнення компромісу між запитамі суспільства, рівнем професіоналізму перекладачів і результатами їхньої фахової діяльності. Випускники ВНЗ не завжди спроможні виконати висококваліфікований та якісний переклад у процесі професійної діяльності, що зумовлено відсутністю галузевого стандарту вищої освіти для спеціальності “Переклад”, низьким рівнем науково-методичного, інформаційного та кадрового забезпечення їхньої професійної підготовки, обмеженими можливостями професійного розвитку, недостатньою розробленістю гнучкого механізму соціального партнерства тощо. За таких умов проблема професійної підготовки перекладачів набуває особливої актуальності, а її розв’язання потребує кардинальних змін у вітчизняній системі вищої освіти.

Вагоме значення для дослідження порушеної проблеми мають наукові розвідки з порівняльної професійної педагогіки українських учених Н. Авшенюк, Н. Бідюк, Т. Десятова, Н. Журавської, І. Задорожної, Ю. Кіщенко, Н. Лавриченко, М. Лещенко, О. Огієнко, А. Парінова, Л. Пуховської, А. Сбруєвої.

Окремі аспекти професійної підготовки майбутніх перекладачів стали предметом досліджень Ю. Колоса, А. Козак, С. Панова, З. Підручної, О. Рогульської, А. Янковця, Н. Соболь, Ж. Таланової, О. Чередниченка, Л. Черноватого, С. Швачко, О. Шупти. Теоретичні та методичні засади викладання перекладу, а також проблеми розвитку перекладознавства вивчали В. Карабан, В. Комісаров, І. Корунець, Л. Латишев, Г. Мірам, Р. Міньяр-Белоручев та ін.

Мета статті. У пропонованій статті ми поставили за мету дослідити стан професійної підготовки перекладачів в Україні, а саме: з’ясувати що є нормативною базою професійної діяльності перекладачів в Україні, проаналізувати програми українських ВНЗ з підготовки перекладачів і визначити позитивні і негативні сторони професійної підготовки майбутніх перекладачів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Основою підготовки фахівців з перекладу в українських ВНЗ є нормативно-правова база освіти: Закон України “Про вищу освіту” [10], Положення “Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах” [8], Положення “Про

ступеневу освіту” [6], Положення “Про магістратуру” [7], і Положення “Про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України” [9].

За результатами опрацювання законодавчо-нормативної бази з’ясовано, що в Україні не розроблено галузевого стандарту вищої освіти за спеціальністю “Переклад”. Це ускладнює процес професійної підготовки перекладачів та гарантування якості наданих перекладацьких послуг. Нормативною базою професійної діяльності перекладачів в Україні є:

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій робітників [2];
2. Типові норми часу на переклад і переробку науково-технічної літератури і документації [15];
3. Документація з кваліфікації та сертифікації перекладачів [13];
4. Документація з регулювання послуг з письмового та усного перекладу, загальні правила та вимоги до надання послуг [14].

Нормативний супровід професійної підготовки перекладачів розроблений лише на рівні ОКХ, ОПП, навчальних планів, робочих програм дисциплін вищого навчального закладу. За таких умов існують певні розбіжності в нарахуванні кредитів, змістовому наповненні, раціональному розподілі норм часу на теоретичну й практичну підготовку, видах і тривалості практик, формах підсумкового контролю.

Підготовка перекладачів здійснюється на основі освітньо-професійної програми (ОПП), яка забезпечує одночасне здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та кваліфікацією. Освітньо-професійна програма включає поглиблену фундаментальну, гуманітарну, соціально-економічну, психолого-педагогічну, спеціальну та науково-практичну підготовку.

Серед основних кваліфікаційних вимог до перекладача у першу чергу описується його компетентність, тобто визначається, що він повинен мати базову або повну вищу освіту у цій галузі. Перекладач повинен бути компетентним у мовах, які він використовує під час перекладу (повинен професійно володіти мовою вихідного тексту і мовою перекладу). Також перекладач повинен володіти спеціалізацією діяльності замовника, для якого виконує переклад, термінологією тематики мовами, що використовуються для перекладу.

В Україні нараховується понад 50 ВНЗ, де готують перекладачів. Серед них: Інститут лінгвістики Київського міжнародного університету, Закарпатський державний університет (факультет міжнародного бізнесу та міжнародного права),

Національна академія СБУ, Національний університет імені Каразіна (Харків), та інші. Підготовка перекладачів здійснюється за освітньо-кваліфікаційними рівнями “бакалавр” (6.020303), “спеціаліст” (7.030507) та “магістр” (8.030507) [11].

Навчання майбутніх перекладачів в університетах здійснюється за двома основними типами навчальних програм:

- програми повної вищої освіти з тривалістю навчання 4 роки та здобуттям ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) *бакалавра*;

- *магістерські програми*, що функціонують незалежно від бакалаврських і передбачають 2 роки навчання для студентів, зі ступенем бакалавра.

Програми навчання за ОКР “бакалавр”, “спеціаліст”, “магістр”, які складаються з лекційних курсів, системи практичних і семінарських занять, самостійної роботи студентів, орієнтовані на формування у кожного студента індивідуального стилю творчої діяльності у будь-якій сфері суспільних і виробничих відносин. Майбутній спеціаліст у галузі перекладу повинен не тільки володіти іноземними мовами, а й мати широкі фонові знання, орієнтовані в соціальних, політичних та культурних подіях, що відбуваються в Україні та світі, вміння користуватися сучасними інформаційними технологіями тощо.

Фахівець за напрямом підготовки “Переклад” може обіймати такі посади (найпоширені): перекладач, перекладач-консультант, редактор перекладів, перекладач-референт.

Проаналізувавши програми українських ВНЗ з підготовки перекладачів, виявлено, що деякі з них диференціюють поняття усного та письмового перекладу. Ці документи містять низку дисциплін, що розвивають окремо вміння і навички обох видів перекладацької діяльності, знайомлять з нормативністю як письмового, так і усного перекладу. Стосовно письмового перекладу, то механізми правового захисту та відповідність лінгвістичним та професійним нормам та стандартам тут є очевидною: письмовий переклад є продуктом, зафіксованим на паперовому чи електронному носії і є доказом виконаної роботи. Відповідність його нормам та стандартам легко перевіряється.

Що стосується усного перекладу, то в основу вітчизняних норм цього виду перекладацької діяльності покладено міжнародний досвід, практику, що склалася в Україні, професійні стандарти Міжнародної асоціації усних перекладачів (АПС, Швейцарія). Основними

показниками якості усного перекладу згідно зі стандартами є: відповідність перекладу усному мовленню оратора за змістом; повнота та адекватність; відсутність граматичних помилок; термінологія перекладу повинна відповідати галузевій приналежності вихідного повідомлення; у перекладі необхідно дотримуватися однорідності термінів, найменувань, умовних позначень, скорочень, символів [13].

Професійна підготовка перекладача у вищих навчальних закладах України є процесом комплексним і включає не лише вивчення професійно значущих дисциплін, а й психологічну підготовку, аутотренінг та етапи формування перекладача як особистості-професіонала. Зміст навчання майбутніх перекладачів – це не лише теоретична підготовка з перекладознавства та практика перекладу. Відповідно до вимог суспільства, ринку праці та науково-технічного прогресу широко застосовуються інформаційні технології перекладу, наприклад, машинний переклад. Студенти знайомляться з особливостями програмного забезпечення діяльності перекладачів, технологіями комп’ютерного перекладу текстів. Паралельно розвиваються вміння і навички роботи з термінологічними базами даних, електронними глосаріями та документами [12].

В освітньо-професійних програмах зазначається, що перекладачі повинні засвоїти ширший обсяг фонових знань, ніж фахівці з інших спеціальностей. Для перекладача такий обсяг наближається до аналогічного обсягу освіченого носія відповідної мови. До фонових знань програми відносять повсякденні поняття, знання Біблії, міфології та фольклору, географії, історії, архітектури, літератури, живопису, мистецтва, освіти, політики, юриспруденції, економіки та підприємництва, техніки, природознавства, медицини, гуманітарних наук, фразеології тощо. Також майбутні перекладачі повинні засвоїти ширший обсяг іншомовної лексики, ніж студенти інших гуманітарних спеціальностей.

Навчання іноземних мов у процесі підготовки майбутніх перекладачів відрізняється за змістом від аналогічного процесу під час підготовки фахівців інших спеціальностей, оскільки кожна навчальна дисципліна формує і їхню професійну компетентність. Для практичної реалізації згаданої тези викладання усіх дисциплін має бути побудовано за рекомендаціями випускаючої кафедри, щоб забезпечити їх координацію, уникнути дублювання й максимально використати навчальний потенціал кожної дисципліни для професійного розвитку майбутніх перекладачів [1].

Як засвідчує аналізований матеріал, невід'ємною складовою усіх програм професійної підготовки перекладачів є *дисципліни професійного циклу*: “Теорія і практика перекладу”, “Порівняльна лексикологія”, “Порівняльна граматики” тощо [4; 5]. Згідно з перекладацькими програмами повної вищої освіти 1-го типу, студенти протягом 2 – 3 років набувають мовної та комунікативної компетенції і лише після цього формують перекладацьку компетенцію у різних галузях професійної діяльності (письмовий або усний переклад, літературний переклад, науковий, технічний, медичний, судовий, юридичний переклад та ін.). Різні вищі навчальні заклади працюють за різними робочими програмами. Причинами цього є відмінності у змісті та формах, професійному спрямуванні, організації навчального процесу, методиці викладання дисциплін. Більшість українських ВНЗ передбачає вивчення двох і більше іноземних мов. Як правило, це англійська і німецька або польська і російська тощо. Крім цього, навчальні програми пропонують вивчення інших, необхідних для формування професійної компетентності дисциплін: основи комп'ютерної техніки та програмного забезпечення, новітні інформаційні технології у перекладі, основи економіки та психології, конфліктологія та комунікація тощо. Кінцевою метою усіх програм є підготовка професійно компетентних перекладачів [4; 5].

Зокрема, напрям підготовки бакалаврів перекладу передбачає розвиток навичок усного та писемного мовлення, ознайомлення з культурою та літературою країни, мова якої вивчається, достатні знання граматики, розвиток літературної творчості, усвідомлення особливостей усного спілкування іноземною мовою. Перекладацькі дисципліни входять як в обов'язкову, так і у вибірккову частину навчального плану.

Магістерські програми відрізняються своєю профільною спеціалізацією. Ринкова цінність їх полягає у тому, що вони спрямовуються на задоволення чітко визначених потреб ринку перекладацьких послуг і містять переважно лише спеціалізовані дисципліни, які надають необхідні професійно значущі знання у галузі професійної діяльності. Як правило, щоб навчатися за програмою підготовки магістрів, необхідно мати ступінь бакалавра або спеціаліста, тобто отримати базову вищу освіту в обраній галузі знань.

Практична підготовка є другим важливим елементом процесу професійного навчання

майбутнього перекладача і здійснюється в установах, що мають міжнародні економічні, політичні, культурні та суспільні зв'язки із закордоном (наприклад, відділи міжнародної співпраці державних адміністрацій, банківських установ, комерційних фірм тощо) [11]. Наприклад, у Львівському національному університеті імені Івана Франка навчально-методичне керівництво практикою здійснює кафедра перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура факультету іноземних мов. Керівники практики проводять розподіл студентів у відповідні структури (перекладацькі агенції, міжнародні відділи компаній, туристичні агенції та ін.) для проходження практики, контролюють хід практики, перевіряють якість роботи студентів. Зарахування студентів на практику та призначення керівників практики від організацій поза межами університету здійснюється наказами керівників цих організацій [4].

Практичний досвід засвідчує, що негативним моментом професійної підготовки перекладачів в Україні є зниження загального рівня ерудиції студентів, низькі фонові знання з країнознавства. Студенти не компетентні у проблемах міжнародних відносин, не мають достатньої інформації про діяльність і структури міжнародних організацій та глобальні проблеми людства. Багато з них не вміють чітко та грамотно висловлюватися, використовуючи різноманітну лексику, швидко і правильно оперувати питанням валентності слів, використовувати стандартні кліше, штампи як іноземною, так і рідною мовами. Тому для українських ВНЗ доцільним буде приділення уваги психологічній підготовці майбутніх фахівців, умінню долати нервовість та мобілізуватися на вирішення перекладацьких проблем [3, 43].

Висновки. Отже, підготовка майбутніх перекладачів в Україні відбувається відповідно до освітніх інтеграційних процесів, притаманних вітчизняній вищій освіті. На жаль, на сьогодні відсутні освітні перекладацькі стандарти та не зовсім чітко розроблені професійні стандарти, які є визначальними для створення ефективних методики та змісту навчального процесу. Універсальність та інтегрованість підготовки перекладачів є одночасно і позитивним і негативним фактом, оскільки охоплює різні галузі знань, але не проводить чіткої спеціалізації професійної підготовки майбутніх перекладачів. Серед пропозицій щодо поліпшення такої підготовки науковці висловлюють необхідність розмежування напрямів підготовки фахівців відповідно до окреслених видів перекладу та

галузевої спеціалізації. Допомогти у цьому допоможе впровадження досвіду британської освітньої системи підготовки перекладачів.

1. Бушманова Н.І. Переклад як оновлена частина програми гуманітаризації вищої школи [Електронний ресурс] / Наталія Ігорівна Бушманова. – Режим доступу: <http://refs.co.ua/64601-Perklad-kak-drobnaya-chast-programy-gumanitarnizatsii-vyshej-shkoli> – Заголовок з екрану. – Мова укр.

2. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників: станом на 27 берез. 2007 р. [Електронний ресурс] / М-во праці та соц. політики України. – Режим доступу: <http://uazakon.com/big/text118/pgl.htm>. – Заголовок з екрану. – Мова укр.

3. Зінуква Н.В. Професійна підготовка усних перекладачів у вищому навчальному закладі / Н.В. Зінуква // Вісн. Дніпропетр. ун-ту економіки та права ім. Альфреда Нобеля. Сер. “Педагогіка і психологія”. – 2011. – № 1 (1). – С. 43 – 46.

4. Львівський національний університет імені Івана Франка [Офіц. сайт]. – Режим доступу: <http://www.franko.lviv.ua>. – Заголовок з екрану. – Мова укр.

5. Освітньо-професійні програми та плани підготовки бакалавра, спеціаліста, магістра за напрямом – 0305 “Філологія” спеціальність – “Переклад” (усний, письмовий) / уклад. Чередніченко О.І., Гнатюк А. Д. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 1999. – 84 с.

6. Постанова Кабінету Міністрів України № 65 від 20.01.98 “Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні” (ступеневу освіту) (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 677 (677-99-п) від 23.04.99 № 1482 (1482-99-п) від 13.08.99) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1059.58.0>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

8. Постанова Кабінету Міністрів України № 787 від 27.08.2010 “Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра” (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 267 (267-2011-п) від 17.03.2011 № 516 (516-2011-п) від 18.05.2011 № 576 (576-2011-п) від 01.06.2011)

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=787-2010-%EF>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

9. Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс]: Положення М-ва освіти і науки України від. 2.06.93 № 161. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/page/?4943> – Заголовок з екрану. – Мова укр.

10. Про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України [Електронний ресурс]: Положення М-ва освіти України від 8.04.93 № 93 із змін. внесен. згідно з наказом М-ва освіти від 20.12.94 № 351 – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/page/?4943> – Заголовок з екрану. – Мова укр.

11. Про вищу освіту: Закон України від 17 січ. 2002 р. № 2984-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134. – Зі змінами; ост. ред. 19 січ. 2010 р.

12. Про внесення змін до переліків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. № 1719 та від 27 серпня 2010 р. № 787 [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів від 01 черв. 2011 р. № 576. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/576-2011-%D0%BF>. – Заголовок з екрану. – Мова укр.

13. Специфика работы переводчиком [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.jobs.ua/career/view/50/>. – Заголовок з екрану. – Мова рос.

14. Стандарт асоціації перекладачів України СТТУ АПУ 001-2000. Кваліфікація и сертификация переводчиков. Общие требования / Всеукр. обществ. орг. “Ассоциация переводчиков Украины”. – К.: Тлумач, 2000. – 28 с.

15. Стандарт асоціації перекладачів України СТТУ АПУ 002-2000. Услуги по письменному и устному переводу. Общие правила и требования к предоставлению услуг / Всеукр. обществ. орг. “Ассоциация переводчиков Украины”. – К.: Тлумач, 2000. – 24 с.

16. Типовые нормы времени на перевод и переработку научно-технической литературы и документации / М-во труда Украины, Нац. центр продуктивности. – Краматорск: СДПУ, 1997. – 31 с.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2014